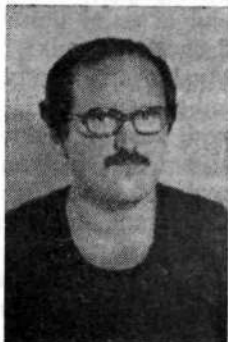

Tudi brez Sejšelov gre

(O novih razmerjih pesnjenja na Slovenskem danes)

Janez
Strehovec

Knjižna izdaja Pesniškega almanaha mladih, zbornika vezane besede relativno (bolj po objavah in nastopih v poklicnem, nementorskem literarnem oblikovanju kot pa po letih) mladih avtorjev je nedvomno pomemben dogodek pri pretežno skupinskem in tudi alternativnem nastopanju nekaterih novih piscev slovenske poezije, ki v zadnjem času opazno stopajo na našo literarno »sceno«.

Opraviti imamo z avtorji, ki so »nekoč« izpričevali željo po literarnem vajeništvu v glasilu Mentor (so morda obremenjeni s to preteklostjo, ki je bila porojena iz objektivne potrebe ali pa le iz pretirane skromnosti in bojzljivosti?), danes pa pogumno pišejo literaturo, ki v mnogočem odstopa od veljavnih standardov bodisi tradicionalističnega bodisi modernističnega in avantgardističnega pisanja. Ko omenjamo revijo Mentor in z njim povezano mentorstvo, mislimo pri tem na šolo pisanja, na uk v pravilnem, umetniško vrednem oblikovanju, ne pa na kakšno ideološko-mecenško-klanovsko-kritičsko sugeriranje in podpiranje, ki je sicer konstitutivno za literarne kroge in zato gotovo bremeni tudi nekatere, sicer na prvi pogled in sluh samobitne avtorje tkim. slovenske avantgardne in modernistične književnosti.

Pesniški almanah mladih je le eden, časovno sicer najbližji dogodek v življenju te literature, polne pobud po novih kriterijih umevanja in presojanja sodobnega literarnega dogajanja. Izredno pomembni in odmevni so bili namreč tudi nekateri njihovi skupinski prodori v bolj ali manj elitne literarne revije, torej na področje, kjer se danes vedno bolj opazno, tudi razločujoče se, dogaja in preverja literatura kot umetnost. Pri tem je zanimivo, da imajo posluš prav za avtorje te publikacije in njihove spremeljevalce ter somišljenike pravzaprav v vseh institucijah slovenske književnosti; to pomeni, da nanje računajo kot na objektivno in vplivno »moč« pri oblikovanju in vodenju prihodnje literarne »strategije«; pri tem je mogoče zaznati tudi po svoje simpatično, na določen način pa tudi boječo skrb za nasledstvo.

Za dogajanje sodobne ali vsaj sodobnejše evropske literature je značilno, da se že več kot stopetdeset let, praktično od romantike in realizma dalje, dogaja kot izrazito reflektivna dejavnost: Ob literarni produkciji namreč izražajo njeni avtorji tudi številne tehtne premisleke o svoji dejavnosti, njenih aktualnih funkcijah in tudi o svojem mestu kot ustvarjalcev v sodobnem, protislovnem svetu. Številni avtorji se torej niso oblikovali in uveljavili le kot ustvarjalci umetnin, temveč tudi kot pisci poetik, študij iz

umetnostne teorije in tudi manifestov, programov literarne dejavnosti same. Produkcija manifestov je značilna zlasti za odločne, tradicijo zavračajoče nastope poglavitnih avtorjev nekaterih modernističnih in avantgardističnih smeri prvih desetletij 20. stoletja, vendar pa se tovrstna dejavnost ohranja še danes.

Prav zato so pomembna tudi aktualna pričevanja sodobnih slovenskih avtorjev o svoji literaturi in njenem mestu na aktualni literarni »sceni«; to še posebno velja za pisce Almanaha in druge književnike, ki se danes »selijo« iz kroga zgolj mentorske literature, zahtevajo institucionalizacijo Književne mladine Slovenije in skušajo podjetno prodreti v obstoječe (elitne) institucije slovenske književnosti. Dovolj zanimiv dokument v pričevanjih teh mladih avtorjev o svojem literarnem delu nedvomno pomeni osrednji del 10. številke lanskoletne Sodobnosti, v katerem so bili ti pisци povabljeni k literarnemu in izpovedno refleksijskemu, anketnemu sodelovanju; glavni in odgovorni urednik te revije jih je namreč poleg za leposlovne prispevke pobaral tudi še za odgovore na pet vprašanj, ki so se nanašali na njihovo delo in poglede na položaj današnje slovenske književnosti.

Ta, tematsko zaključen prispevek je potem izšel s pomenljivim naslovom Generacija brez karizmatičnih mentorjev. In pričujoči zapis o novih razmerjih pesnjenja na Slovenskem danes, pravzaprav o novi, presenetljivi strategiji te pravkar nastajajoče ustvarjalnosti, je nastal prav iz spodbude z njihovimi odgovori, torej izpovedmi piscev, ki sicer niso vsi »almanahovci«, vendar pa sodijo k istemu krogu današnje mlade književnosti.

Vsekakor je presenetljiv in izjemno pomemben prav nekakšen skupni imenovalac teh njihovih, verjetno dovolj iskreno pisanih izpovedi o svojem delu in mestu v svetu sporov, razhajanj, pa tudi lepega, srečnega življenja slovenske književnosti. In ta je njihov bolj ali manj natančno ekspliciran odnos do naše literarne preteklosti in predvsem sodobnosti, literature torej, ki se danes ali pa se je še ne tako daleč nazaj dogajala kot visoko cenjena, spoštovana, nagrajevana, baje prvovrstna tudi v evropskem merilu. Razumljivo je, da nas pri tem zanima tudi njihov odnos do pred kratkim najbolj popularnih in za nekatere literarne ocenjevalce tudi vrhunskih imen slovenske sodobne poezije, kot so Tomaž Šalamun, Ivo Svetina in »slovenski Mallarmé« Niko Grafenauer. Pričakovati bi namreč bilo, da se bodo mladi literati oprli danes predvsem na pesniško prakso mlajših in še kar mladih, vendar že uveljavljenih, uspešnih avtorjev, in tudi ustvarjalno nadaljevali njihovo, nasproti tradicionalistični preteklosti tako inovativno in neideološko, svobodno ustvarjalnost. Je danes sploh še mogoče konstruktivno pisati dobro, predvsem pa novemu zavezano poezijo, ne da bi upoštevali tiste rešitve napornega dela v pesniškem jeziku, ki odlikujejo Grafenauerjeve Štukature? V kakšnem odnosu je torej »generacija brez karizmatičnih mentorjev« do te, za nekatere pač vrhunske, evropsko pomembne poezije?

Odgovor na to vprašanje, ki nam ga dajejo izpovedi teh mladih piscev v lanskoletni oktobrski Sodobnosti, je presenetljiv: »V nikakršnem!« Od povojnih slovenskih pesnikov omenjajo kot vredne branja kvečjemu Zajca, Strnišo, nekatere pesnike Pesmi štirih in Edvarda Kocbeka, zaman pa iščemo imena in dela tistih avtorjev, ki nas že skoraj dve desetletji obsipavajo z avantgardnimi stvaritvami in modernističnimi pesniškimi bravurami. Šalamun je sicer omenjen, vendar le kot avtor neke primere, gibalo pesniške

usmeritve v onstranstvo in kot (slabo stoječi) predmet neke gimnazijske ankete o poznavanju sodobnega slovstva, ni pa upoštevan kot avtor-zvezda severnica za vse nove iskalce na področju pesniške imaginacije.

Zakaj tako? Imamo opraviti z njihovo usodno nevednostjo ali pa s podlim prezirom, trmastim podcenjevanjem, morda celo z nevoščljivostjo do avtorjev, ki so — vsaj sami menijo tako — pesniki veličine tudi v evropskem (in ameriškem) merilu? Zakaj to čustvo, ta strast, ki gotovo temelji na kaki bolečini, prizadetosti, morda tudi krivici, razočaranju in negodovanju nad stanjem in razmerami, ki opredeljujejo pesnjenje na Slovenskem danes? Zakaj niso imenovane slovenske pesniške »kapacitete«, pesniki-zvezde, stalni gostje domačih in prevodnih antologij? Je takó spričo pesniške zavisti, torej kakšnega podlega, zoprnega čustva ali pa je morda kdo avtorje pregovoril, da se namerno, morda celo politikansko upirajo slovenski pesniški eliti? Ta pomislek ni povsem brez podlage, predvsem zato, ker prihajajo ti mladi poetje in kratki prozaisti pretežno iz revije Mentor, ki je hočeš nočeš tudi mentorska. Mentorstvo pa sodi na področje množične in ljubiteljske kulture in umetnosti, pri tem ima lahko izjemno pomembno vlogo, težko pa ga je razumeti kot nujno »fazo« pri oblikovanju avtorjev, samostojne avtorske književnosti torej.

So pa še druge možnosti za to zavračanje in čustvo prezira v izpovedih teh mladih piscev. Gotovo jih ni kdo zanalasč pregovoril niti niso obremenjeni s starimi spori, literarnimi spopadi, tudi spletkami; verjetno je poglobitni nagib njihovega prezira do sedanjih pesniških veličin le povsem razumsko spoznanje o zgrešenih in krivičnih vrednotenjih ter razmejevanjih v sodobni slovenski poeziji, torej zavest o povsem paradoksalnih kriterijih, zgrešenih usmeritvah in tako rekoč klanovskem mecenstvu, ki so do neslutnih višin povzdigovali samo določeno poezijo, ob popolnem preziru, sramotanju, celo nedopuščanju drugačnega pesništva. Za kaj gre? Kaj je tisto, kar tako nezaslišano in s samimi superlativi kuje nekatere avtorje v nebo, druge pa uvršča med tretjerazredne, napol večerniške pisce ali pa jih skupinsko strpa v almanah in si drzne celo nekakšno pokroviteljstvo nad njimi?

Morda pa pesniki, predstavljeni v omenjeni lanskoletni Sodobnosti, niso imenovali pesniških veličin preprosto zato, ker menijo, da te niso veliko boljše od njih. Lahko si jih predstavljamo, mlade in obetavne pesnike namreč, kako berejo že desetletje in več slavospeve enim in istim avtorjem, ki imajo vse možnosti, da objavljajo in nastopajo, se nenehno institucionalizirano obnavljajo, njihove pesmi pa doživljajo številne prevode v svetovne in eksotične jezike itn. Vendar znajo tako kot ti, baje nesmrtni poeti, peti tudi sami; že po petih, šestih mesecih stihotvorskoga uka in dela lahko mlad, navdihnjen pesnik obvlada vse registre, kako pesnijo naše veličine.¹

Toda kaj jim vse to pomaga, ko pa so vsaj do zadnjega časa nekateri poglobitni kritiki in ocenjevalci slovenske pesniške ustvarjalnosti nenehno postavljali za zgled ene in iste avtorje, jih kovali v zvezde in manifestativno

¹ Morda mislijo, da je res tako, toda ali so pri tem dovolj pošteni in samokritični, kajti ti pesniki-zvezde so prišli na pesniško sceno pred njimi, bili so »prvo-pristopniki«, imajo zasluge, nekakšni enobejevcji pesništva so... Ne pomeni danes znati pesniti tako, kot pišejo oni, kvečjemu epigonstvo, maniro?

odkrivali njihovo epohalnost. Ta postopek je nalezljiv, kmalu ga je začela ponavljati tudi naša pesniška javnost in tako pogosto govore le o nekaterih pesnikih, celo modno je včasih, namreč v kakšnih družbah in krogih takšno govorjenje, pri tem pa sploh ni potrebno, da bi znal takšen govorec na pamet povedati vsaj en verz svojega dragega avtorja-veličine.

Tudi brez Sejšelov gre! Kaj pomeni ta nenavadni naslov v tem zapisu o razmerjih in razhajanjih sodobnega slovenskega pesništva? Tudi brez Sejšelov gre, tudi brez njih je mogoče sodobno pesnjenje danes, kar nam ne nazadnje izpričujejo tudi pesmi avtorjev Pesniškega almanaha mladih. Brez Sejšelov gre, to pomeni brez Mehike, Westinghousa, parnih generatorjev, škotskih vinjenih kameradov, Teola in Heliosa, brskanja po njihovih prosepkih, tudi brez vseh nomenklatur kemičnih in železarskih artiklov, tudi brez Orienta, imen naselbin in boljših ljudi ob Tigrisu, brez imenovanj političnih in seksualnih tabujev, brez izpisovanj izrazov iz priročnikov fizikalne kemije in mineralogije!

Tudi brez Sejšelov gre, ne gre pa preprosto. Če je nesporen zaton neke, na Slovenskem dolga leta dovolj, celo utrujajoče (in zato preveč) navzoče »avantgarde« — po D. Ponižu »ohojevsko-ludistične in reistično-lingvistične« (glej njegov spis v Delu, KL, z dne 14. oktobra 1982) — in prihaja čas demistificiranja nekaterih lažnih veličin slovenske sodobne poezije, torej po posebni logiki in postopkih postavljenih avtoritet in kapacitet, to pa še ne pomeni, da je kar naenkrat dobro vse, kar sedaj iznenađa delajo, torej pesnijo zgolj iz cenenega nasprotovanja, iz ihtave »kontre«, kot bi temu lahko rekli.

Na karto s poenostavljenim uvajanjem motivov erotike, familiarnosti in pastorage, nature, intime in »življenja z ukrepi« je lahko zaigrano preprosto, všečnostno in vsesplošnemu odobravanju namenjeno pesnjenje zagrizenih (čustveno razbolelih) antiavantgardistov. Torej takih piscev, ki menijo, da je z zatonom določenih pesniških obrazcev, postopkov in programov nastopil čas za »pesniški karkoli«, torej za poljubno pisanje kar se da preprostih, tradicionalne motive pesnjenja vehementno obdelujočih pesmi. Simpatični razpust nekaterih pesniških menažerij in tudi skorajšnji padec nekaterih samozvanih avtoritet slovenskega pesništva namreč še ne pomeni tudi razpusta kriterijev in s tem pozabe, kaj poezija preprosto je. Kakšen bojevit antiavantgardist lahko pri nas tudi krivično zamenja nasprotnika; še sam se s tem uvrsti med narekovaje, podobno, kot se je tista večinska slovenska »avantgarda«, ki se je institucionalizirala, elitistično (celo neoklasicistično) uveljavila in s tem, seveda, zavrгла tisto osrednjo intencijo evropske avantgarde, ki so jo v slovenski poeziji uresničili Kosovel, Podbevšek in nekateri avtorji okrog skupine OHO.

Ta pomislek, tudi očitek, ne leti sicer na avtorje Pesniškega almanaha mladih, čeprav bi bilo povsem zgrešeno in proti že uveljavljenim standardom slovenskega kvalitetnega pesništva tudi krivično kakšno pretirano navduševanje nad njihovimi, pretežno začetniškimi postopki pesnjenja, tolikokrat že preverjenimi pri nas, prej bi lahko ob njem prepoznali kakšne druge »užaljene« avtorje preproste poezije, ki bi jim tudi odsotnost naše »avantgarde« ne mogla nikoli pomagati k resničnemu Parnasu.

Med pesniškimi neumnostmi prvih in pesniškimi preproščinami drugih je namreč prava poezija, tista, ob kateri bi morale desetine stihotvorcev

pregrizniti svinčnik in umolkniti (vsaj v ambicijah, da res kaj posebnega so), kajti pesmi so, tudi na Slovenskem jih pišejo, ob katerih lahko samo ostrmiš, prisluhneš, si jih zapomniš (recimo kakšne iz zadnje Udovičeve pesniške zbirke.)

Pesmi pač so. Tiste lepe, z verzi, ki si jih moraš zapomniti, zaživeti z njimi. Ko se zagledaš v februarske oblake, te obišče žalost, doživiš krivico, vzdrhtiš v pričakovanju, te obdaruje ljubezen, se spremeniš, zdrzneš iznenađa, občutiš vse to pač drugače, še globje, lepše je, pa tudi boli, kadar pač mora, bolj, ker preprosto veš za nekatere pesmi, vezane besede kot besede za zmerom, saj njihovih zvez ne moreš in ne smeš pozabiti: našle so obliko, svoje kristalinično pribežališče za zmerom. Že davno so se skromno, nepreklicno osamljeni v svoji bolečini umaknili njihovi avtorji in nam jih prepustili, namreč našemu novemu življenju z njimi. Morda so napisali v svojem življenju vsega skupaj šestnajst, sedemindvajset, oseminšestdeset dobrih verzov, toda te so pač napisali kot mojstri, in kako veliko, neizmerno obsežno je to v resnici!

Pač, nihče nima tu pravice ničesar braniti, nedopuščati, celo prepovedovati. Naj se pišejo tudi pesmi s tisoč in dvema stihoma, naj nenehno kujejo nove in nove besedne zveze, naj se izpovedujejo pesniki v nekakšnih besednih ulicah in stezah, kakor jim ustreza. Vendar je gotovo napuh, če razglaša takšen pisec svoje zasebne praktično dnevniške verzificirane zabeležke za nekaj tako posebnega, kar je treba občudovati, nagrajevati, odobravati od tukaj in tam, z leve in desne. To so, seveda, enkratne pesmi, enkratno pa je sicer vse, kar se je »enkrat«¹ zgodilo, kaj takega tudi ni nihče še napisal, seveda ne, saj je človek pač posameznik z enim rojstvom in smrtjo, vendar so te vezane in metaforične »storije«² zanimive predvsem po tem, ker iz njih venomer štrli postava ali domača beseda njihovega avtorja, ki (sebično) ne zmore prepustiti pesmi v kakšno samosvoje, objektivno življenje, temveč je nenehno poleg.

Verjetno je to tudi potrebno, saj je takšna tvorba preprosto nič brez njega, le nanj se tudi v resnici nanaša; ko 'jo zapusti, so potem to nepreklicno samo besede, recimo, da jih imamo tudi radi, tudi lepo je, če kdo včasih kaj napiše. Ta kdo seveda ni brezimen, gotovo je kakšen pesnik-veličina, ki ga pač imamo v imenu, če že ne moremo imeti njegovih pesmi. Zapušča nam sicer nekakšne verzificirane tvorbe, v katere lahko verjamemo, jih upajoče upoštevamo, toda nikoli jih ne moremo imeti zares, tudi mogoče to ni, saj bi poleg pesniških zbirk morali »tovoriti«³ tudi pesnika »in corpore«⁴ samega.

Tudi brez Sejšelov gre, ampak ne gre povsem gladko. Če že skušamo razumeti prezir teh mladih piscev (generacije brez karizmatičnih avtorjev) do nekaterih samozvanih kapacitet slovenskega sodobnega pesništva, o katerem smo v tem zapisu že razmišljali, nikakor ni mogoče slepo se navduševati nad njihovim zavračanjem teorije, filozofije, moderne refleksije, tudi ne nad njihovim precejšnjim nepoznanjem današnje literarne Evrope, pa tudi tistega vrhunca slovenske umetniške avantgarde, ki ga je ne tako daleč nazaj predstavljalo gibanje OHO. Kot je verjetno pravilna njihova neobremenjenost z modnimi iskanji inovativnih jezikovnih zvez in kar se da »divjih«, še ne »skombiniranih«⁵ metafor za vsako ceno, in nas razveseljuje njihov obrat k čisti pesniški intenciji, porojeni iz današnjega posameznikovega bivanjskega izkustva tesnobe pa tudi sreče, bi bilo povsem napačno

slepo pritrjevanje vsem njihovim prezirom do modernega izražanja, gotovo zahtevnega dela pri oblikovanju aktualnega pesniškega jezika. Poezija se danes dogaja tudi kot vizualna, kot pesnjenje na temelju računalniške kombinatorike, mail art, performance itn. Ali niso tudi ti postopki in izkustva dovolj tehten izziv za vsakega, ki se danes odloča za negotovo pot na torišču pesniških iskanj?

V tem kratkem zapisu smo skušali osvetliti le neko skupno intencijo »izpovedovanj« v obravnavani anketi omenjene Sodobnosti, medtem ko smo obstoj Pesniškega almanaha mladih, gotovo pomembne knjige sodobne slovenske poezije, pri tem le bežno izpostavili. In če že omenjamo to publikacijo in jo skušamo brati v kontekstu tistega miselnega sveta, pogledov na literarno strategijo in odločitev za samosvojo pesniško pot, kot je navzoča v razmišljanjih »generacije brez karizmatičnih mentorjev«, si ne moremo kaj, da ne bi (provokativno?) omenili neko, po našem neizrabljeno možnost, ki jo je mladim avtorjem ponudil ta zbornik nove poezije: »Almanahovci« so namreč zamudili priložnost za še bolj prepričljiv protest zoper »sejšelarje« — slovenske pesniške kapacitete, ki bi bil v tem, če bi v zborniku objavil izključno pesmi — brez svojih imen. Preprosto bi le nizali pesmi (kot pesmi) in na svoja imena, našteta, opozoril kvečjemu v drobni opombi kje na koncu knjige. S tem bi dovolj učinkovito pokazali, da jim gre dejansko le za poezijo, ne pa za pesnike-veličine in njihov bleščeč položaj.